

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

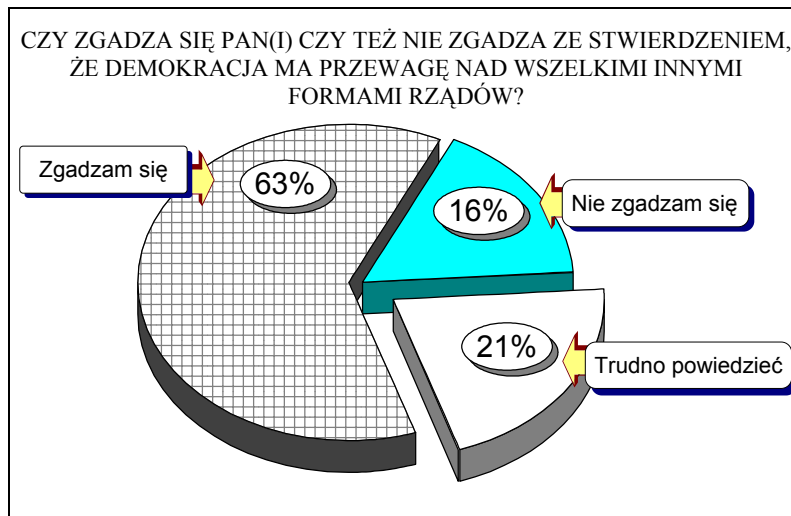
BS/152/152/97

SPOŁECZNY STOSUNEK DO DEMOKRACJI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, GRUDZIEŃ '97

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Podobnie jak w latach poprzednich, większość Polaków podziela opinię o prymacie demokracji nad innymi formami rządów. Akceptacja ta nie ma jednak charakteru absolutnego. Stosunkowo wiele osób sądzi, że istnieją sytuacje, kiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane.
- Stosunek do demokracji, jako jednej z form rządzenia, uzależniony jest w dużym stopniu od oceny jej funkcjonowania w naszym kraju. Zadowolenie z polskiej demokracji zdecydowanie sprzyja uogólnionej aprobacie tego systemu sprawowania władzy.
- Wśród badanych przeważają niekorzystne opinie o sposobie funkcjonowania demokracji w Polsce, dominuje też przekonanie, że nasz system polityczny wymaga zmian. Poglądy na ten temat modyfikuje przede wszystkim poziom zadowolenia z wyniku ostatnich wyborów parlamentarnych.
- Polacy najbardziej cenią sobie wolność i sprawiedliwość społeczną. Jednak w stosunku do roku '95 nieco mniej osób uznaje wolność za najważniejszą wartość, wzrósł natomiast odsetek stawiających na pierwszym miejscu sprawiedliwość społeczną.

Dokładnie pięćdziesiąt lat temu Winston Churchill określił demokrację jako *najgorszą formę rządu, jeśli nie liczyć wszystkich innych form, których próbowano od czasu do czasu*¹. Polacy doświadczają demokracji dopiero od ośmiu lat, jednak obfitowały one w wydarzenia modyfikujące ich opinie o tej formie rządu. Stosunek do demokracji i ocena sposobu jej funkcjonowania w naszym kraju są przedmiotem regularnych badań CBOS. Aktualne dane na ten temat² wydają się tym ciekawsze, że sondaż realizowano krótko po wyborach parlamentarnych, które przyniosły całkowitą zmianę układu sił na scenie politycznej.

STOSUNEK DO DEMOKRACJI JAKO FORMY RZĄDZENIA

Opinie społeczne o systemie demokratycznym jako sposobie rządu są od kilku lat dość stabilne. Większość Polaków skłonna byłaby chyba zgodzić się z poglądem Churchilla, że mimo swych mankamentów demokracja jest najlepszą z dotychczas znanych form rządu.

Tabela 1

w procentach

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97
Zgadzam się	52	62	61	66	61	71	67	63
Nie zgadzam się	15	11	16	17	17	12	12	16
Trudno powiedzieć	33	27	23	17	22	17	21	21

¹ Zob. H. Markiewicz, A. Romanowski, *Skrzydlate słowa*, PIW, Warszawa 1990.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (89) przeprowadzono w dniach 23-28 października '97 na 1168-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.

Jednocześnie jednak w stosunku do lat ubiegłych odnotowujemy obecnie niewielki spadek aprobaty i wzrost dezaprobaty systemu demokratycznego. Wydarzenia mające miejsce w ostatnich dwu latach sprawiły zatem, jak można sądzić, że niektórzy Polacy zaczęli wątpić w bezwzględny prymat demokracji nad innymi formami sprawowania władzy.

Wyrażane przez większość ankietowanych przekonanie o przewadze demokracji nad wszelkimi innymi formami rządów nie ma charakteru absolutnego. Znaczna część (36%) zwolenników demokracji dopuszcza bowiem jednocześnie sytuacje, w których rządy niedemokratyczne byłyby bardziej pożądane, a co czwarty spośród przekonanych o wyższości demokracji podkreśla jednocześnie większą skuteczność rządów autorytarnych.

Wśród ogółu badanych dokładnie takie same odsetki podzielają pogląd, że istnieją sytuacje, w których bardziej pożądane są rządy niedemokratyczne niż demokratyczne, co nie zgadzają się z tą opinią. W stosunku do ubiegłego roku wzrósł sprzeciw wobec stosowania w pewnych sytuacjach niedemokratycznych form sprawowania władzy.

Mamy zatem do czynienia z pewnego rodzaju sprzecznością - obecnie Polacy deklarują mniejsze niż wcześniej przywiązanie do demokracji, ale też mniej chętnie zaakceptowaliby jej brak. Może to oznaczać, że mimo doświadczania demokracji sprawiającego, że w mniejszym stopniu uznajemy ją za ustrój idealny, przekonani jesteśmy jednocześnie, że jest to system mimo wszystko lepszy niż inne - niedemokratyczne - formy sprawowania władzy.

Tabela 2

w procentach

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97
Zgadzam się	36	45	45	47	44	35	46	38
Nie zgadzam się	26	26	29	32	30	41	31	38
Trudno powiedzieć	38	29	26	21	26	24	23	24

Połowa (52%) ogółu badanych uważa demokrację za najlepszy sposób sprawowania władzy i odsetek ten nie uległ zmianie w ciągu ostatnich lat. Niespełna jedną trzecią (31%) stanowią osoby, które wprost przedkładają rządy autorytarne nad rządy demokratyczne³.

³ Por. tabelę aneksową nr 3.

Stosunek do demokracji, jako jednej z form rządzenia, uzależniony jest w dużym stopniu od oceny sposobu jej funkcjonowania w naszym kraju⁴. Zadowolenie z polskiej demokracji zdecydowanie sprzyja uogólnionej aprobacie tego systemu sprawowania władzy. W mniejszym stopniu stosunek do demokracji modyfikują również takie czynniki, jak: osobiste poczucie wpływu na sprawy kraju, realizujące się przez uczestnictwo w procesach demokratycznych, ocena własnych materialnych warunków życia i zadowolenie bądź niezadowolenie z wyniku wrześnieowych wyborów parlamentarnych. Powyższe czynniki wyjaśniają jednak łącznie tylko 7% zróżnicowania opinii o demokracji jako jednym ze sposobów sprawowania władzy. Należy zatem sądzić, że na poglądy w tym względzie wpływają nie tylko osobiste doświadczenia, ale także nie związane z nimi wyobrażenia i wiedza na temat istoty systemu demokratycznego, na co wydaje się wskazywać fakt, że nawet wśród niezadowolonych ze sposobu funkcjonowania demokracji w naszym kraju przeważają osoby uznające prymat demokracji nad innymi formami sprawowania władzy.

Większość (63%) ankietowanych podziela opinię, że demokracja oznacza przede wszystkim wolność człowieka, prawie co czwarty (23%) badany postrzega ją raczej przez pryzmat bałaganu i chaosu. Osoby akceptujące system demokratyczny utożsamiają go z wolnością jednostki, natomiast przeciwnicy demokracji definiują ją raczej jako bałagan i chaos. Można przypuszczać, że w przypadku tych opinii osobiste doświadczenia badanych i wynikające z nich oceny funkcjonowania demokracji wpłynęły na ogólny stosunek do tego systemu jako formy sprawowania władzy.

Spośród cech społecznodemograficznych stosunek do demokracji różnicuje w największym stopniu wykształcenie i pozycja zawodowa ankietowanych. Im wyższe wykształcenie, tym więcej osób akceptuje ten sposób rządzenia, ponadto zwolennikami demokracji są przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji. Natomiast przeciwników tej formy sprawowania władzy można spotkać relatywnie najczęściej wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, rolników i robotników niewykwalifikowanych.

⁴ Zastosowano analizę regresji.

Uogólniony stosunek do demokracji słabo różnicują poglądy polityczne badanych - zarówno wśród identyfikujących się z prawicą, jak i lewicą przeważa akceptacja systemu demokratycznego. Warto jednak podkreślić, że osoby o poglądach lewicowych w większym stopniu skłonne byłyby zaaprobować w niektórych sytuacjach rządy niedemokratyczne, częściej również postrzegają one demokrację jako bałagan i chaos.

W elektoratach wszystkich większych⁵ partii politycznych przeważa akceptacja demokracji. Najsilniej jednak o wyższości tej formy sprawowania władzy nad innymi formami rządów przekonani są wyborcy Unii Wolności, przeświadczenie to dominuje również w elektoratach AWS, SLD i UP. Wśród zwolenników ROP, których większość podziela pogląd o przewadze demokracji nad innymi formami rządów, relatywnie duży odsetek nie zgadza się z tą opinią. Ponadto należy podkreślić, że w elektoratach wszystkich partii politycznych, a szczególnie ROP, PSL, UP i AWS, dość liczne grupy przekonane są o większej skuteczności rządów autorytarnych.

Tabela 3 w procentach

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania w elektoratach największych ugrupowań politycznych					
	UP	UW	AWS	SLD	PSL	ROP
Zgadzam się	93	84	69	66	63	68
Nie zgadzam się	3	9	16	18	10	24
Trudno powiedzieć	4	7	15	16	27	8

Tabela 4 w procentach

Która z poniższych opinii jest bardziej zgodna z Pana(i) poglądami?	Wskazania w elektoratach największych ugrupowań politycznych					
	UP	UW	AWS	SLD	PSL	ROP
Demokracja to najlepszy sposób rządzenia	59	75	57	62	58	44
Silny człowiek u władzy może okazać się lepszy niż rządy demokratyczne	32	13	30	25	33	39
Trudno powiedzieć	9	12	13	13	9	17

W przypadku elektoratów ROP i PSL aprobatą skuteczności rządów autorytarnych wydaje się wynikać z negatywnych osobistych doświadczeń związanych ze sposobem

⁵ Uwzględniono dane dotyczące elektoratów partii, dla których poparcie zadeklarowało co najmniej 3% ankietowanych.

funkcjonowania demokracji w Polsce. Zwolennicy tych ugrupowań częściej niż inni bowiem negatywnie oceniają funkcjonowanie demokracji w naszym kraju, a rządy demokratyczne definiują raczej w kategoriach bałaganu niż wolności jednostki. Poglądy sympatyków pozostałych ugrupowań nasuwają natomiast przypuszczenie, że większe znaczenie dla pozytywnej oceny demokracji ma fakt postrzegania jej przez pryzmat wolności jednostki niż skuteczności tej formy rządów. Zdecydowanie częściej definiują oni bowiem demokrację przede wszystkim jako system gwarantujący wolność niż jako bałagan i chaos.

Deklarowane przez zwolenników wszystkich branych pod uwagę ugrupowań politycznych przekonanie o primacie demokracji nad innymi formami sprawowania władzy wydaje się mieć charakter relatywny. Odsetek dopuszczających wprowadzenie rządów niedemokratycznych sięga bowiem dwóch piątych w przypadku elektoratów UW, ROP, PSL i SLD, jednej trzeciej w elektoracie AWS, a aż niemal dwóch trzecich w elektoracie UP.

OCENA FUNKCJONOWANIA POLSKIEJ DEMOKRACJI

Po ośmiu latach doświadczenia zarówno pozytywnych, jak i negatywnych konsekwencji rządów demokratycznych, wśród ankietowanych przeważa niezadowolenie ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju. W stosunku do listopada '96, kiedy odnotowaliśmy najwyższy poziom zadowolenia, obecne oceny są nieco mniej korzystne. Należy jednak podkreślić, że odsetek pozytywnie oceniających funkcjonowanie demokracji w Polsce jest wyższy niż w latach wcześniejszych, kiedy opinie negatywne zdecydowanie przeważały.

Tabela 5

w procentach

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	XI '93	V '95	X '95	XI '96	X '97
Zadowolony(a)	36	24	30	44	40
Niezadowolony(a)	52	67	58	47	50
Trudno powiedzieć	12	9	12	9	10

Charakterystyczne jest, że ocen sposobu funkcjonowania demokracji nie modyfikują tak ważne dla demokracji wydarzenia, jakimi są wybory. Opinie w tym względzie z listopada '93 i października '97, a więc bezpośrednio po wyborach parlamentarnych, które w obu przypadkach zaowocowały znaczącą zmianą na scenie politycznej, nie są korzystniejsze dla demokracji niż dokonywane w innych momentach. Należy zatem sądzić, że akt wyboru przedstawicieli narodu do władz ustawodawczych nie jest w potocznym rozumieniu czymś, co świadczy o dobrym funkcjonowaniu procedur demokratycznych. Analiza regresji wskazuje, że największy wpływ na te oceny mają natomiast: poziom zadowolenia z wyników ostatnich wyborów parlamentarnych, osobiste poczucie wpływu na sprawy kraju i ocena własnej sytuacji materialnej. Polska demokracja nie jest zatem postrzegana przez pryzmat sprawności funkcjonowania jej procedur, podstawą ocen są raczej osobiste doświadczenia wynikające z konsekwencji sprawowania rządów demokratycznych. Warto zwrócić uwagę na duże znaczenie dla społecznych opinii o funkcjonowaniu demokracji nie tyle samego aktu wyborczego, ile wyniku wyborów. Fakt ich wygrania przez „obcą” opcję polityczną pociąga bowiem często za sobą konsekwencje w postaci negatywnych ocen funkcjonowania demokracji, co może świadczyć o pewnym niezrozumieniu istoty tej formy rządów.

W stosunku do roku '95 wzrósł nieco odsetek wyrażających pozytywne opinie o naszym systemie politycznym. Są to jednak zmiany niewielkie i można uznać, że poglądy na ten temat są dość stabilne. Obecnie, podobnie jak wcześniej, wśród badanych przeważają niekorzystne opinie o polskim systemie politycznym.

Tabela 6 w procentach

Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i) najbardziej?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	X '95	IV '97	X '97
Nasz system polityczny jest dobry i nie wymaga jakichkolwiek zmian	1	2	3
Nasz system polityczny jest w zasadzie dobry, lecz wymaga drobnych usprawnień	31	36	35
Nasz system polityczny nie jest zbyt dobry i wymaga wielu zmian	42	41	44
Nasz system polityczny jest zły i wymaga zasadniczych zmian	17	12	12
Trudno powiedzieć	9	9	6

Podobnie jak w przypadku oceny funkcjonowania polskiej demokracji, opinie o polskim systemie politycznym są, jak się wydaje, w dużym stopniu pochodną ocen materialnych warunków życia badanych. Wyższe dochody na osobę w rodzinie i lepsza ocena własnych materialnych warunków życia implikują korzystniejszą ocenę naszego systemu politycznego. Ponadto częściej niż inni aprobuje go osoby wyżej wykształcone, natomiast rolnicy, bezrobotni i renciści częściej w porównaniu z innymi podzielają opinię, że nasz system polityczny jest zły i wymaga zasadniczych zmian.

Poglądy polityczne nie różnicują opinii badanych o polskim systemie politycznym. Zarówno wśród identyfikujących się z prawicą, jak i lewicą niemal identyczne odsetki zgadzają się przede wszystkim ze stwierdzeniem, że polski system polityczny nie jest zbyt dobry i wymaga wielu zmian.

Opinie badanych o sposobie funkcjonowania demokracji w naszym kraju i oceny polskiego systemu politycznego różnią się w elektoratach największych ugrupowań politycznych.

Tabela 7

w procentach

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	Wskazania w elektoratach największych ugrupowań politycznych					
	UP	UW	AWS	SLD	PSL	ROP
Zadowolony(a)	42	57	45	47	39	38
Niezadowolony(a)	54	37	44	46	59	59
Trudno powiedzieć	5	6	11	7	2	3

Tabela 8

w procentach

Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i) najbardziej?	Wskazania w elektoratach największych ugrupowań politycznych					
	UP	UW	AWS	SLD	PSL	ROP
Nasz system polityczny jest dobry i nie wymaga jakichkolwiek zmian	5	1	4	2	9	0
Nasz system polityczny jest w zasadzie dobry, lecz wymaga drobnych usprawnień	47	48	37	41	34	21
Nasz system polityczny nie jest zbyt dobry i wymaga wielu zmian	45	44	44	41	49	51
Nasz system polityczny jest zły i wymaga zasadniczych zmian	3	3	9	11	7	16
Trudno powiedzieć	0	4	6	5	1	2

Najwięcej niezadowolonych ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w Polsce, jest w elektoratach ROP, PSL i UP. Wyborcy ROP najczęściej w porównaniu z innymi dostrzegają również potrzebę zasadniczych zmian systemowych. Elektoraty pozostałych ugrupowań łagodniej oceniają obecny system polityczny, uważając, że zmiany są konieczne, lecz nie negują jego pozytywnych cech. Zaskakująca jest zgodność poglądów na ten temat w elektoratach ugrupowań prawicowych i lewicowych. Można się jednak spodziewać, że w obu przypadkach podobne oceny kryją w sobie nieco odmienne treści, a propozycje zwolenników tych partii, dotyczące zmian w systemie politycznym, nie są zbieżne.

Opinie elektoratów poszczególnych ugrupowań o sposobie funkcjonowania demokracji w Polsce uległy znaczącym zmianom w ciągu ostatniego roku. Należy przypuszczać, że czynnikiem w największym stopniu odpowiedzialnym za tę zmianę były wrześniowe wybory parlamentarne. W porównaniu z listopadem '96 funkcjonowanie demokracji w naszym kraju w większym stopniu aprobują zwolennicy UW i AWS, pogorszyły się natomiast opinie w tym względzie w elektoratach SLD, PSL, ROP i UP.

Tabela 9

w procentach

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	Wskazania w elektoratach największych ugrupowań politycznych według terminów badań											
	UP		UW		AWS		SLD		PSL		ROP	
	XI '96	X '97	XI '96	X '97	XI '96	X '97	XI '96	X '97	XI '96	X '97	XI '96	X '97
Zadowolony(a)	50	42	50	57	44	45	66	47	47	39	48	38
Niezadowolony(a)	42	54	50	37	54	44	28	46	47	59	50	59
Trudno powiedzieć	8	5	0	6	3	11	6	7	6	2	2	3

Ta zmiana opinii stanowi kolejne potwierdzenie tezy, że pozytywnej ocenie sposobu funkcjonowania demokracji sprzyja zadowolenie z wyniku wyborów, a przegrana popieranego ugrupowania pociąga za sobą negowanie sprawności mechanizmów demokratycznych.

ALIENACJA POLITYCZNA

Miarą przywiązania społeczeństwa do wartości demokratycznych może być stopień identyfikacji z demokratycznym systemem sprawowania władzy. Obecnie dwie piąte Polaków uważa, że dla ludzi takich jak oni nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne. Od roku '92 poziom alienacji politycznej nie ulega znaczącym zmianom.

Tabela 10

w procentach

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem: Dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97
Zgadzam się	44	44	40	45	42	38	40	41
Nie zgadzam się	36	41	46	45	42	50	47	45
Trudno powiedzieć	20	15	14	10	16	12	13	14

Alienacji politycznej sprzyja niska pozycja społeczno-zawodowa. Opinię o nieprzywiązywaniu znaczenia do formy rządów częściej niż inni podzielają osoby nisko wykształcone i uzyskujące najniższe dochody. Z demokracją silniej identyfikują się natomiast ci, którzy są przekonani o jej wyższości nad innymi formami ustrojowymi.

Wśród elektoratów największych partii politycznych szczególnie wysokim poziomem alienacji politycznej wyróżnia się elektorat ROP - co drugi zwolennik tego ugrupowania podziela pogląd, że dla ludzi takich jak on nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne.

CO JEST DLA NAS WAŻNE?

Przy okazji rozważań o demokracji poprosiliśmy respondentów o wskazanie dwóch wartości (spośród czterech zaproponowanych), które są dla nich osobiście najważniejsze. Zestawienie danych z maja '95 i października '97 ilustruje zmiany, jakie w tym czasie zaszły w świadomości społecznej.

Tabela 11

w procentach

Wartości, które ludzie uważają za ważne	Wskazania respondentów według terminów badań			
	Wartość najważniejsza		Wartość wskazana na drugim miejscu	
	V '95	X '97	V '95	X '97
Wolność	37	31	19	20
Dobrobyt	16	14	22	22
Równość wobec prawa	14	15	25	27
Sprawiedliwość społeczna	33	39	33	32

W ciągu ostatnich dwu lat nieco straciła na znaczeniu wolność. Obecnie największą wagę ankietowani przywiązują do sprawiedliwości społecznej. Można sądzić, że Polacy przyzwyczajają się do wolności, a tym samym staje się ona mniej cenna, tak jak coś, co już mamy. Idea sprawiedliwości społecznej, nie będąca celem i nie realizowana w państwie kapitalistycznym, staje się natomiast wartością bardziej pożądaną.

Najczęściej wskazywaną konfigurację dwóch wartości wymienianych jako najważniejsze stanowią wolność i sprawiedliwość społeczna, choć niemal równie wielu badanych za najważniejsze uważa trudne do pogodzenia cele, jak sprawiedliwość społeczna i dobrobyt.

		CBOS
Odsetek badanych wskazujących poszczególne pary wartości		
Wolność i sprawiedliwość społeczna	29	
Dobrobyt i sprawiedliwość społeczna	26	
Równość wobec prawa i sprawiedliwość społeczna	15	
Wolność i równość wobec prawa	12	
Wolność i dobrobyt	10	
Dobrobyt i równość wobec prawa	7	

Ogólnie rzecz biorąc, wolność można nazwać wartością „inteligentką”. Najbardziej ją sobie cenią (stawiając na pierwszym miejscu) osoby z wykształceniem co najmniej średnim, pracownicy umysłowi niższego szczebla, uczniowie i studenci. Większą wartość przypisują

jej ponadto osoby zadowolone ze swoich materialnych warunków życia, natomiast im ten poziom zadowolenia niższy, tym częściej za nadrzędny cel uznawana jest sprawiedliwość społeczna. Równości wobec prawa największe znaczenie przypisują osoby o wyższym statusie społeczno-zawodowym: ankietowani z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i inteligencja. Sprawiedliwość społeczna ceniona jest natomiast w relatywnie najwyższym stopniu przez badanych z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym, rolników oraz - co dość zaskakujące - prywatnych przedsiębiorców. Rolnicy wyróżniają się na tle innych grup społeczno-zawodowych szczególnie częstym wskazywaniem dobrobytu jako wartości najważniejszej.

Poglądy polityczne różnicują opinie przede wszystkim o randze wolności i sprawiedliwości społecznej. Wolność bardziej cenią osoby deklarujące orientację prawicową, natomiast identyfikujące się z lewicą częściej stawiają na pierwszym miejscu sprawiedliwość społeczną.

Elektoraty partii określających się jako lewicowe - SLD i UP - konsekwentnie najczęściej wskazują sprawiedliwość społeczną jako wartość najważniejszą, natomiast zwolennicy pozostałych branych pod uwagę ugrupowań - AWS, UW, ROP i PSL - raczej na pierwszym miejscu stawiają wolność. Zwolennicy AWS i ROP najczęściej wymieniają te dwie wartości łącznie. Wyborcy Unii Wolności wyróżniają się częstszym niż inni wskazywaniem wolności i równości wobec prawa, natomiast sympatycy PSL równie często łączą sprawiedliwość społeczną z wolnością, jak i z dobrobytem. Badani popierający SLD lub UP najczęściej przypisują największą wartość (jednocześnie) równości wobec prawa i sprawiedliwości społecznej.

Opinie Polaków o demokracji są od kilku lat dość stabilne. Większość ankietowanych uznaje prymat tego systemu sprawowania władzy nad innymi, choć poglądy te nie mają

w wielu przypadkach charakteru bezwzględnego. Mniej korzystnie oceniany jest sposób funkcjonowania demokracji w naszym kraju. Oceny te są modyfikowane przede wszystkim przez stopień zadowolenia z wyniku wyborów parlamentarnych.

Wśród wartości uznawanych przez Polaków za najważniejsze na pierwsze miejsce wysunęła się sprawiedliwość społeczna, natomiast wolność - dwa lata temu uznana za najistotniejszą - wskazywana jest obecnie przez nieco mniejszy odsetek badanych. Można się spodziewać, że ta tendencja będzie się pogłębiać, ponieważ wolność staje się dla Polaków czymś oczywistym, natomiast wiele osób może odczuwać coraz większą tęsknotę za obcą systemowi kapitalistycznemu ideą sprawiedliwości społecznej.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	63	16	21	1167
Płeć				
Mężczyźni	71	15	13	553
Kobiety	55	17	27	614
Wiek				
do 24 lat	71	12	17	162
25-34	63	18	18	207
35-44	64	19	16	269
45-54	65	18	16	186
55-64	61	17	22	162
65 lat i więcej	51	11	37	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	57	15	29	434
Miasto do 20 tys.	61	23	16	141
od 21 do 100 tys.	68	13	19	241
101-500 tys.	69	17	13	225
501 tys.i więcej mieszk.	66	20	14	127
Region				
Północny	69	10	21	145
Zachodni	67	15	18	128
Środkowozachodni	65	17	18	170
Środkowy	59	17	24	203
Wschodni	55	18	27	140
Południowo-wschodni	62	18	20	181
Południowo-zachodni	64	18	18	200
Wykształcenie				
Podstawowe	50	12	38	365
Zasadnicze zawodowe	65	17	18	325
Średnie	70	20	10	390
Wyższe	76	20	4	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	75	20	5	55
Prac.umysł.niż.szczębla	68	19	13	124
Pracownicy fiz.- umysł.	71	18	12	81
Robotnicy wykwalifikowani	72	16	12	137
Robotnicy niewykwalifik.	66	13	21	63
Rolnicy	57	20	23	67
Prywatni przedsiębiorcy	74	20	6	63
Bierni zawodowo				
Renciści	50	12	38	131
Emeryci	58	16	26	217
Uczniowie i studenci	79	14	8	60
Bezrobotni	56	19	25	99
Gospodynie domowe i inni	46	14	39	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	77	20	4	118
Sektor państwowy	68	18	14	137
Sektor prywatny	70	17	13	282
Spółdzielczość	66	20	14	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	54	22	24	192
201 - 325	61	18	20	206
326 - 449	61	16	23	198
450 - 599	66	19	15	175
Powyżej 599 zł	76	14	10	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	53	17	30	327
Średnie	64	17	20	579
Dobre	73	16	11	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	46	25	29	70
Raz w tygodniu	64	17	19	562
Kilka razy w miesiącu	70	9	21	173
Kilka razy w roku	62	16	22	260
W ogóle nie uczestniczy	60	20	20	102
Poglądy polityczne				
Lewica	70	19	11	206
Centrum	66	20	15	280
Prawica	75	14	10	368
Trudno powiedzieć	41	14	44	312

Tabela 2. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	38	38	24	1167
Płeć				
Mężczyźni	42	40	18	553
Kobiety	34	36	30	614
Wiek				
do 24 lat	40	41	19	162
25-34	39	41	20	207
35-44	36	40	24	269
45-54	50	35	15	186
55-64	32	40	28	162
65 lat i więcej	28	30	42	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	33	30	37	434
Miasto do 20 tys.	43	34	23	141
od 21 do 100 tys.	39	46	15	241
101-500 tys.	41	43	16	225
501 tys. i więcej mieszk.	40	45	15	127
Region				
Północny	37	35	29	145
Zachodni	39	38	23	128
Środkowo-zachodni	41	41	18	170
Środkowy	32	41	27	203
Wschodni	43	27	30	140
Południowo-wschodni	40	35	25	181
Południowo-zachodni	36	43	21	200
Wykształcenie				
Podstawowe	27	28	45	365
Zasadnicze zawodowe	40	37	23	325
Średnie	44	46	11	390
Wyższe	46	49	5	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	55	40	5	55
Prac. umysł. niż. szczebla	42	51	7	124
Pracownicy fiz. - umysł.	37	44	19	81
Robotnicy wykwalifikowani	38	38	24	137
Robotnicy niewykwalifik.	35	41	24	63
Rolnicy	37	29	33	67
Prywatni przedsiębiorcy	37	50	13	63
Bierni zawodowo				
Renciści	38	24	39	131
Emeryci	31	36	33	217
Uczniowie i studenci	42	42	17	60
Bezrobotni	40	35	25	99
Gospodynie domowe i inni	37	30	33	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	46	44	10	118
Sektor państwowy	39	47	14	137
Sektor prywatny	40	43	17	282
Spółdzielczość	28	49	23	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	39	30	30	192
201 - 325	40	35	25	206
326 - 449	31	41	28	198
450 - 599	44	40	16	175
Powyżej 599 zł	38	49	13	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	40	30	29	327
Średnie	35	39	26	579
Dobre	41	44	15	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	34	24	42	70
Raz w tygodniu	35	42	24	562
Kilka razy w miesiącu	32	44	24	173
Kilka razy w roku	47	30	23	260
W ogóle nie uczestniczy	44	35	21	102
Poglądy polityczne				
Lewica	44	42	14	206
Centrum	42	39	19	280
Prawica	37	49	14	368
Trudno powiedzieć	31	20	49	312

Tabela 3. Która z poniższych opinii jest bardziej zgodna z Pana(i) poglądami? 1 - Demokracja to najlepszy sposób rządzenia;
2 - Silny człowiek u władzy może okazać się lepszy niż rządy demokratyczne

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	52	31	17	1168
Płeć				
Mężczyźni	58	30	12	553
Kobiety	47	31	22	615
Wiek				
do 24 lat	60	26	15	162
25-34	55	33	12	207
35-44	56	28	15	269
45-54	53	38	9	186
55-64	45	32	23	162
65 lat i więcej	41	28	32	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	45	30	26	434
Miasto do 20 tys.	50	37	13	141
od 21 do 100 tys.	57	29	15	241
101-500 tys.	61	29	9	225
501 tys. i więcej mieszk.	54	34	11	127
Region				
Północny	55	24	20	145
Zachodni	59	26	15	128
Środkowozachodni	53	33	14	170
Środkowy	46	37	17	203
Wschodni	48	33	20	140
Południowo-wschodni	51	31	18	182
Południowo-zachodni	55	28	18	200
Wykształcenie				
Podstawowe	39	31	30	365
Zasadnicze zawodowe	50	33	16	325
Średnie	62	29	9	390
Wyższe	69	27	5	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	69	27	4	55
Prac. umysł. niż. szczebla	63	28	9	124
Pracownicy fiz. - umysł.	54	32	14	81
Robotnicy wykwalifikowani	62	30	8	137
Robotnicy niewykwalifik.	42	40	18	63
Rolnicy	46	37	17	67
Prywatni przedsiębiorcy	57	29	14	63
Bierni zawodowo				
Renciści	39	27	34	131
Emeryci	47	32	21	218
Uczniowie i studenci	67	17	16	60
Bezrobotni	47	37	16	99
Gospodynie domowe i inni	46	31	23	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	67	28	5	118
Sektor państwowy	51	36	14	137
Sektor prywatny	61	28	11	282
Spółdzielczość	61	34	4	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	42	41	18	192
201 - 325	51	32	17	206
326 - 449	51	31	19	198
450 - 599	54	31	15	175
Powyżej 599 zł	65	27	7	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	42	36	22	327
Średnie	54	28	18	580
Dobre	62	30	8	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	42	32	26	70
Raz w tygodniu	53	29	18	563
Kilka razy w miesiącu	55	29	16	173
Kilka razy w roku	50	35	15	260
W ogóle nie uczestniczy	53	31	16	102
Poglądy polityczne				
Lewica	62	30	8	206
Centrum	55	34	11	280
Prawica	61	31	8	368
Trudno powiedzieć	32	28	40	313

Tabela 4. Która z poniższych opinii jest bardziej zgodna z Pana(i) poglądami? 1 - Demokracja to przede wszystkim wolność człowieka; 2 - Demokracja to przede wszystkim bałagan i chaos (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	63	23	15	1168
Płeć				
Mężczyźni	69	20	11	553
Kobiety	58	25	18	615
Wiek				
do 24 lat	65	22	13	162
25-34	66	25	10	207
35-44	64	25	11	269
45-54	60	25	14	186
55-64	64	19	17	162
65 lat i więcej	56	19	25	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	54	25	21	434
Miasto do 20 tys.	64	27	10	141
od 21 do 100 tys.	66	22	12	241
101-500 tys.	71	19	10	225
501 tys.i więcej mieszk.	71	19	10	127
Region				
Północny	65	18	16	145
Zachodni	63	22	15	128
Środkowozachodni	66	24	10	170
Środkowy	60	22	18	203
Wschodni	55	32	14	140
Południowo-wschodni	65	20	15	182
Południowo-zachodni	64	23	13	200
Wykształcenie				
Podstawowe	52	22	27	365
Zasadnicze zawodowe	61	27	11	325
Średnie	70	22	7	390
Wyższe	79	12	9	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	80	16	4	55
Prac.umysł.niż.szczębla	76	16	7	124
Pracownicy fiz.- umysł.	71	22	7	81
Robotnicy wykwalifikowani	66	21	14	137
Robotnicy niewykwalifik.	58	29	13	63
Rolnicy	59	27	14	67
Prywatni przedsiębiorcy	68	22	10	63
Bierni zawodowo				
Renciści	48	27	25	131
Emeryci	64	18	18	218
Uczniowie i studenci	65	20	15	60
Bezrobotni	52	28	20	99
Gospodynie domowe i inni	52	36	12	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	79	15	6	118
Sektor państwowy	63	28	9	137
Sektor prywatny	71	19	10	282
Spółdzielczość	64	27	9	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	47	34	19	192
201 - 325	61	26	13	206
326 - 449	61	23	16	198
450 - 599	71	19	10	175
Powyżej 599 zł	76	16	8	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	49	30	20	327
Średnie	65	21	14	580
Dobre	75	18	8	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	54	30	16	70
Raz w tygodniu	64	22	13	563
Kilka razy w miesiącu	70	16	14	173
Kilka razy w roku	58	28	14	260
W ogóle nie uczestniczy	60	18	21	102
Poglądy polityczne				
Lewica	65	24	11	206
Centrum	67	23	11	280
Prawica	74	19	7	368
Trudno powiedzieć	45	26	30	313

Tabela 5. Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?

	Zadovolony(a)	Niezadovolony(a)	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	40	50	10	1168
Płeć				
Mężczyźni	46	48	6	553
Kobiety	35	52	13	615
Wiek				
do 24 lat	40	49	10	162
25-34	43	48	9	207
35-44	33	60	7	269
45-54	42	53	4	186
55-64	46	43	11	162
65 lat i więcej	39	41	21	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	38	47	15	434
Miasto do 20 tys.	36	58	6	141
od 21 do 100 tys.	47	45	7	241
101-500 tys.	41	52	7	225
501 tys. i więcej mieszk.	37	55	8	127
Region				
Północny	46	46	8	145
Zachodni	33	52	14	128
Środkowozachodni	39	53	8	170
Środkowy	41	49	10	203
Wschodni	33	57	9	140
Południowo-wschodni	38	49	14	182
Południowo-zachodni	47	46	7	200
Wykształcenie				
Podstawowe	37	45	18	365
Zasadnicze zawodowe	41	52	8	325
Średnie	42	53	5	390
Wyższe	46	49	5	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	44	52	4	55
Prac. umysł. niż. szczebla	43	52	5	124
Pracownicy fiz. - umysł.	40	50	11	81
Robotnicy wykwalifikowani	50	42	8	137
Robotnicy niewykwalifik.	35	55	10	63
Rolnicy	27	67	5	67
Prywatni przedsiębiorcy	50	47	3	63
Bierni zawodowo				
Renciści	32	54	14	131
Emeryci	43	40	17	218
Uczniowie i studenci	47	44	9	60
Bezrobotni	33	60	7	99
Gospodynie domowe i inni	31	56	13	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	46	48	6	118
Sektor państwowy	40	52	8	137
Sektor prywatny	45	49	6	282
Spółdzielczość	35	56	9	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	27	61	13	192
201 - 325	38	51	11	206
326 - 449	45	45	10	198
450 - 599	45	49	6	175
Powyżej 599 zł	49	47	4	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	26	63	11	327
Średnie	42	48	10	580
Dobre	55	37	8	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	34	48	17	70
Raz w tygodniu	44	48	9	563
Kilka razy w miesiącu	43	48	10	173
Kilka razy w roku	34	55	11	260
W ogóle nie uczestniczy	37	55	8	102
Poglądy polityczne				
Lewica	43	54	4	206
Centrum	41	54	5	280
Prawica	48	46	7	368
Trudno powiedzieć	30	48	22	313

Tabela 6. Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i) najbardziej? 1 - Nasz system polityczny jest dobry i nie wymaga jakichkolwiek zmian; 2 - Nasz system polityczny jest w zasadzie dobry, lecz wymaga drobnych usprawnień; 3 - Nasz system polityczny nie jest zbyt dobry i wymaga wielu zmian; 4 - Nasz system polityczny jest zły i wymaga zasadniczych zmian

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	3	35	44	12	6	1168
Płeć						
Mężczyźni	4	37	42	13	3	553
Kobiety	2	33	45	11	9	615
Wiek						
do 24 lat	2	37	45	12	4	162
25-34	3	32	50	11	4	207
35-44	2	37	46	13	2	269
45-54	5	34	43	15	3	186
55-64	4	41	40	8	8	162
65 lat i więcej	2	29	36	12	20	181
Miejsce zamieszkania						
Wieś	3	33	41	14	10	434
Miasto do 20 tys.	5	32	48	10	6	141
od 21 do 100 tys.	2	42	41	10	5	241
101-500 tys.	3	36	45	11	4	225
501 tys. i więcej mieszk.	1	31	53	13	3	127
Region						
Północny	3	41	36	13	7	145
Zachodni	3	37	45	14	3	128
Środkowo-zachodni	3	33	49	10	5	170
Środkowy	3	29	51	12	5	203
Wschodni	3	35	43	18	11	140
Południowo-wschodni	3	39	36	14	9	182
Południowo-zachodni	3	40	44	7	5	200
Wykształcenie						
Podstawowe	3	28	42	13	15	365
Zasadnicze zawodowe	4	35	43	14	4	325
Średnie	2	40	46	10	2	390
Wyższe	2	43	44	11	0	87
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	1	39	48	10	2	55
Prac. umysł. niż. szczebla	1	31	55	12	1	124
Pracownicy fiz.- umysł.	5	34	43	16	2	81
Robotnicy wykwalifikowani	2	44	46	6	2	137
Robotnicy niewykwalifik.	2	26	55	14	4	63
Rolnicy	3	40	33	18	6	67
Prywatni przedsiębiorcy	3	34	48	15	0	63
Bierni zawodowo						
Renciści	5	22	39	17	17	131
Emeryci	3	37	39	9	12	218
Uczniowie i studenci	0	49	49	3	0	60
Bezrobotni	3	29	39	21	8	99
Gospodynie domowe i inni	2	42	44	4	8	71
Pracujący poza rolnictwem						
Sfera budżetowa	0	33	52	12	3	118
Sektor państwowy	1	35	51	11	2	137
Sektor prywatny	3	37	48	11	1	282
Spółdzielczość	0	25	66	10	0	17
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 200 zł	5	26	45	17	7	192
201 - 325	2	37	40	15	7	206
326 - 449	2	33	45	11	9	198
450 - 599	1	41	42	10	7	175
Powyżej 599 zł	2	42	46	9	2	217
Ocena własnych war. mater.						
Złe	3	28	45	17	8	327
Średnie	2	35	44	10	8	580
Dobre	4	44	41	10	1	261
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	2	30	35	17	16	70
Raz w tygodniu	3	38	44	10	5	563
Kilka razy w miesiącu	2	37	38	14	9	173
Kilka razy w roku	3	33	47	12	5	260
W ogóle nie uczestniczy	3	25	54	12	6	102
Poglądy polityczne						
Lewica	1	39	45	13	2	206
Centrum	3	35	45	14	3	280
Prawica	3	39	44	10	4	368
Trudno powiedzieć	3	27	42	12	16	313

Tabela 7. Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza ze stwierdzeniem:
Dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia,
czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne? (%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	41	45	14	1167
Płeć				
Mężczyźni	39	50	11	553
Kobiety	44	41	15	614
Wiek				
do 24 lat	33	56	11	162
25-34	40	53	7	207
35-44	40	48	12	269
45-54	53	41	6	186
55-64	40	40	20	162
65 lat i więcej	40	32	28	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	41	38	21	434
Miasto do 20 tys.	49	40	11	141
od 21 do 100 tys.	40	52	8	241
101-500 tys.	43	47	10	225
501 tys.i więcej mieszk.	35	59	6	127
Region				
Północny	37	48	14	145
Zachodni	45	48	7	128
Środkowozachodni	46	38	16	170
Środkowy	30	52	18	203
Wschodni	43	39	18	140
Południowo-wschodni	43	47	9	181
Południowo-zachodni	46	43	11	200
Wykształcenie				
Podstawowe	42	31	26	365
Zasadnicze zawodowe	46	41	13	325
Średnie	39	57	5	390
Wyższe	32	67	0	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	33	64	3	55
Prac.umysł.niż.szczębla	45	51	4	124
Pracownicy fiz.- umysł.	33	56	10	81
Robotnicy wykwalifikowani	44	49	7	137
Robotnicy niewykwalifik.	44	43	13	63
Rolnicy	44	37	19	67
Prywatni przedsiębiorcy	37	59	4	63
Bierni zawodowo				
Renciści	43	30	27	131
Emeryci	41	37	22	217
Uczniowie i studenci	26	64	9	60
Bezrobotni	55	37	8	99
Gospodynie domowe i inni	39	45	16	71
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	36	60	4	118
Sektor państwowy	50	44	7	137
Sektor prywatny	38	55	7	282
Spółdzielczość	45	43	11	17
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	48	37	15	192
201 - 325	50	38	12	206
326 - 449	40	43	17	198
450 - 599	40	48	12	175
Powyżej 599 zł	34	61	5	217
Ocena własnych war. mater.				
Złe	49	37	14	327
Średnie	40	43	16	579
Dobre	35	59	6	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	53	32	15	70
Raz w tygodniu	42	46	12	562
Kilka razy w miesiącu	30	52	18	173
Kilka razy w roku	48	39	13	260
W ogóle nie uczestniczy	35	52	13	102
Poglądy polityczne				
Lewica	41	51	8	206
Centrum	45	49	6	280
Prawica	39	55	6	368
Trudno powiedzieć	42	26	32	312

Tabela 8. Wartości uważane za najważniejsze.

(%)

	Wolność	Dobrobyt	Równość wobec prawa	Sprawiedliwość społeczna	Liczba osób
Ogółem	31	14	15	39	1161
Płeć					
Mężczyźni	34	15	17	33	549
Kobiety	29	14	13	45	612
Wiek					
do 24 lat	31	13	18	38	161
25-34	36	13	18	33	207
35-44	29	16	18	36	268
45-54	31	14	9	46	186
55-64	35	10	14	40	162
65 lat i więcej	26	19	9	46	178
Miejsce zamieszkania					
Wieś	28	16	12	44	429
Miasto do 20 tys.	31	13	16	40	141
od 21 do 100 tys.	32	14	16	37	241
101-500 tys.	35	15	14	36	225
501 tys. i więcej mieszk.	35	10	18	37	126
Region					
Północny	33	14	13	40	142
Zachodni	40	17	8	35	128
Środkowo-zachodni	35	13	15	37	169
Środkowy	31	14	17	38	203
Wschodni	27	20	13	40	140
Południowo-wschodni	25	14	19	42	179
Południowo-zachodni	31	12	14	44	200
Wykształcenie					
Podstawowe	29	16	10	45	362
Zasadnicze zawodowe	27	15	15	42	321
Średnie	37	12	16	35	390
Wyższe	35	15	25	25	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	32	13	25	30	55
Prac. umysł. niż. szczebla	42	12	16	30	124
Pracownicy fiz.- umysł.	30	15	19	35	79
Robotnicy wykwalifikowani	29	19	19	33	137
Robotnicy niewykwalifik.	37	10	18	35	63
Rolnicy	24	21	13	42	67
Prywatni przedsiębiorcy	29	5	15	52	63
Bierni zawodowo					
Renciści	33	20	5	42	130
Emeryci	30	14	12	44	215
Uczniowie i studenci	46	9	18	27	60
Bezrobotni	19	16	15	49	97
Gospodynie domowe i inni	31	11	9	49	71
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	45	11	16	29	118
Sektor państwowy	33	13	21	33	137
Sektor prywatny	31	15	18	36	282
Spółdzielczość	23	9	28	40	17
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	25	17	13	45	189
201 - 325	26	16	17	41	206
326 - 449	36	14	11	40	195
450 - 599	38	9	16	38	174
Powyżej 599 zł	35	15	19	32	217
Ocena własnych war. mater.					
Złe	27	16	11	47	324
Średnie	32	14	15	39	576
Dobre	36	14	18	32	261
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	38	13	10	39	69
Raz w tygodniu	33	12	13	42	558
Kilka razy w miesiącu	34	15	19	32	173
Kilka razy w roku	27	18	14	42	260
W ogóle nie uczestniczy	28	20	21	31	102
Poglądy polityczne					
Lewica	21	17	17	44	206
Centrum	30	15	18	37	280
Prawica	40	11	14	35	368
Trudno powiedzieć	29	16	10	44	306